

Mijn liefde voor Wagner en nog meer, ofwel: De klokken uit Parsifal

Door Ferd Willigers

Zou je mij vragen wat is jouw nummer 1 werk dan zou ik antwoorden: “Wel, het zijn er vijf!”. Wagner’s *Götterdämmerung*, Mahler’s Achtste Symfonie, Bruckner’s Achtste Symfonie, het Requiem van Berlioz en het Requiem van Verdi. Het is wel zo dat de lijst makkelijk tot een top-10 of top-20 is uit te breiden. Dan komen daarop voor: *Parsifal*, *Tristan und Isolde*, *Die Meistersinger*, *Lohengrin*, *Siegfried*, Mahler’s Derde en Zevende symfonie, diens Negende en Zesde. Voorts de Pathetique van Tsjajkofski, Beethoven’s Negende, zijn vierde en vijfde pianoconcert en Bruckner’s Negende. Een beetje wat door sommigen het ‘ijzeren repertoire’ wordt genoemd, maar het ijzeren repertoire is een grote kist vol prachtige juwelen.

Götterdämmerung, tweede acte, Wolfgang Wagner, 1971
(foto: Hans Koreman)

In dit artikel vertel ik graag hoe het zover is kunnen komen. Welke zijn de kritieke momenten en tijdstippen die hebben bijgedragen tot de liefde voor Wagner’s opera’s en andere meesterwerken uit de klassieke muziek. Ook: welke uitvoeringen staan voor mij daarin centraal?

Tante Cor en Hees & Co

Mijn liefde voor de opera’s van Wagner is ingebed in liefde voor de klassieke muziek die in de jaren zestig is ontstaan. Thuis was een gunstig klimaat daarvoor. Mijn moeder kende het vioolconcert van Beethoven en diens ‘Romances’ voor viool en orkest. We woonden langs de Vliet in Rijswijk in een ruim huis. Toch hebben we de interesse voor klassieke muziek vooral gekregen door toedoen van Tante Cor, een zus van mijn moeder. Ze woonde vlakbij en bij haar kregen we regelmatig het *Capriccio Italien* van Tsjajkofski opgediend, en de *Kaiserwalzer* van Strauss en ook de *Gralserzählung*, gezongen door Lorenz Fehenberger (uit de complete opname o.l.v. Eugen Jochum). Zij introduceerde thuis ook de lp met o.a. de opname van Beethovens Vierde pianoconcert op Decca door Clifford Curzon met het London Symphony Orchestra o.l.v. George Szell. Ik weet nog dat dat best indruk maakte, de hoes van de lp, ja, ik was toen 13 en dacht al dat moet ik hebben, lp’s Het zouden er vele worden....

Ferd Willigers

De leden die wat langer lid zijn kunnen Ferd kennen van de lezing die hij mei 2014 heeft gegeven over de ensceneringsstijl van Wieland Wagner. Wieland Wagner vormde de brug naar zijn verleden want toen hij in de jaren zestig via de radio naar Wagner uit Bayreuth begonnen te luisteren, was vaak te horen: ‘Regie und Inszenierung: Wieland Wagner’.

Een jaar later bracht hij op basis van zijn lezing een boek uit: ‘Wagner in Bayreuth - De ensceneringen van Wieland Wagner’.

Nog steeds is dit boek voor leden ‘on demand’ verkrijgbaar. Met het boek kreeg hij ook ruimte voor publicatie van zijn Wagner-tekeningen.

Delft kende op de hoek Choorstraat-Wijnhaven een platenzaak, Hees & Co genaamd, en dat werd voor mijn broer en mij een soort luilekkerland om te bezoeken. Er zijn **drie werken** die tijdens die jaren (1961/62/63) als een moker binnenkwamen. Het *Requiem* van Verdi (de uitvoering o.l.v. Toscanini werd meer dan eens over de radio uitgezonden, bij Hees luisterden we naar de uitvoering

o.l.v. Ferenc Fricsay), het *Requiem* van Berlioz (de Boston-uitvoering o.l.v. Charles Munch, met het New England Conservatory Chorus en Leopold Simoneau, tenor) en ook Mahler's Tweede Symfonie in de klassieke uitvoering o.l.v. Bruno Walter met de New York Philharmonic en het Westminster Choir. Het ging dan al snel om het geheel van het werk.

De aandacht werd in eerste instantie getrokken door de in die werken voorkomende geweldige klanksensaties, zoals het 'Tuba Mirum' in de beide Requiems, maar steeds meer begonnen ook de prachtige begintonen en –maten van deze werken en bijvoorbeeld het a-capella gezongen 'Querens me' in het Requiem van Berlioz mij aan te spreken. Deze werken zijn mij bijgebleven en nog altijd treffen mij de contrasten en het voorkomen van diepe en hoge tonen naast of over elkaar die de sfeer van het kerkhof oproepen en een effect van vervreemding. Luister ook naar de opname van Walter van Mahler's Tweede Symfonie naar de aanhef van het Urlicht door alt Maureen Forrester. 'O Röschen rot'. Dat is als uit een andere wereld.

De klokken in Parsifal

En Wagner? Dat was iets van lange adem, van een klein begin uitgroeïend tot iets geweldigs. Waar zal ik beginnen? Ouverture *Tannhäuser*, ouverture *Fliegende Holländer*. Wat ook hielp was het krijgen van XYZ-der Muziek – wie kent het niet? – waarin de opera's uitgebreid beschreven stonden en de interesse in Siegfried, Brünnhilde, Hagen en Gunther gewekt werd. Wat ook hielp: het - vaak onverwachts – over de radio horen van fragmenten uit *Parsifal*, met name de Verwandelung met de klokken en het daaropvolgende intro-koor tot de Graalscene 'Zum letzten Liebesmahle' met de geweldige stijging in de muziek met het ritme van de klokken daarop. Het bleek de pas uitgekomen opname uit Bayreuth o.l.v. Hans Knappertsbusch (1962) te zijn en de diepe, bronzen klank van de klokken trof uiteraard. In 1963 hoorde ik voor het eerst de *Götterdämmerung* min of meer geheel. Deze uitvoering in Bayreuth werd toen live op Deutschlandfunk uitgezonden, met Hans Hopf, Gottlob Frick en Astrid Varnay. Het pakte me min of meer, ik vond het ook nog 'best moeilijke muziek', vooral de Nornenscene. De pauken onder het Hagenkoor in de tweede acte herinner ik me het beste. Rudolf Kempe leidde de performance. Dat jaar kocht ik overigens ook het Requiem van Verdi (o.l.v. Fritz Reiner) en de Achtste Symfonie van Bruckner in de uitvoering door de Berliner Philharmoniker o.l.v. Herbert von Karajan. Een zeer karakteristiek Columbia-album dat ik nog steeds koester ...

Parsifal, Graalszene, eerste acte, Wieland Wagner 1964 tot en met 1973 (foto: Hans Koreman)

21 november 1971

Na een tijd met popmuziek bezig te zijn geweest (Pink Floyd, Soft Machine, Yes) besloot ik op een regenachtige zondag naar *Götterdämmerung* van dat jaar Bayreuth te gaan luisteren. BBC3! Conductor: Horst Stein. Daarmee kreeg de liefde voor klassieke muziek en Wagner in het bijzonder een soort herstart. Je hoorde nieuwe zangers en vertolkers, bijv. Franz Mazura als Gunther, Catarina Ligendza als Brünnhilde, Karl Ridderbusch als Hagen en Jean Cox als Siegfried. Een meeslepende uitvoering, zo levend en levendig! Het geweldige koor in de tweede acte.... Afijn, Wagner was weer geheel op de kaart gezet. En dat bleef. Sindsdien hebben we Bayreuth vier keer bezocht, 1974, '75, '78 (*Ring* van Chereau-Boulez) en 2015 (*Lohengrin*, *Siegfried* en *Tristan*).

Mijn vijf Wagner-highlights tot slot:

- 1 Nornenscene in de uitvoering door de Berliner Philharmoniker o.l.v. Herbert von Karajan. Voor mij is zijn *Götterdämmerung* de mooiste. De verbreding in de muziek die kort na de begintonen opklinkt verklankt hij het prachtigst....
- 2 De Waltraute-scene uit dezelfde uitvoering. Christa Ludwig als Waltraute en Helga Dernesch als Brünnhilde. Al het andere vergeet je....
- 3 De Liebestod uit *Tristan*, gezongen door Margaret Price ondersteund door de Staatskapelle Dresden o.l.v. Carlos Kleiber. Intens bekroont zij de complete opname. Ik verlang dan naar mijn eerste, al lang onbereikbare liefde....
- 4 Wagner op z'n sereenst. Het slot van de eerste acte *Parsifal*, met de zacht uitbeierende klokken.... (daar zijn ze weer). Door: orkest van de Festspiele o.l.v. Pierre Boulez, stem uit de hoogte: Marga Höffgen (Bayreuth 1970).

Tot slot:

- 5 Most thrilling moment: slot van de tweede acte *Lohengrin* in de uitvoering Berliner Philharmoniker o.l.v. Herbert von Karajan (EMI).
Je moet er lang op wachten maar dan krijg je ook wat!